

Lagrådsremiss

Genomförande av rättshjälpsdirektivet

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 20 december 2018

Morgan Johansson

Frida Göranson
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Rätten till en offentlig försvarare är en viktig del i misstänkta och tilltalades grundläggande rättsskydd. Inom EU har det genomförts ett omfattande arbete för att stärka det skyddet. Bland annat har ett direktiv beslutats med syfte att stärka rätten till försvarare i praktiken. I lagrådsremissen behandlar regeringen direktivet och lämnar följande förslag:

- Åklagare ges rätt att tillfälligt och i begränsad utsträckning förordna en offentlig försvarare utanför domstolarnas kontors- och beredskaps-tider.
- Det klargörs att rätten till en offentlig försvarare för den som eftersöks i Sverige enligt en europeisk eller nordisk arresteringsorder gäller fram till dess att ett överlämnande till en annan stat görs.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 maj 2019.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	5
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder	6
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder	7
3	Ärendet och dess beredning	8
4	EU:s arbete för att stärka misstänkta och tilltalades processuella rättigheter	9
4.1	Färdplanen	9
4.2	Rättshjälpdirektivet	10
4.2.1	Syftet med direktivet	10
4.2.2	Direktivets tillämpningsområde	10
4.2.3	Rättigheter enligt direktivet	10
4.2.4	Övrigt innehåll i direktivet	11
5	Genomförandet av rättshjälpdirektivet	12
5.1	Förtydliganden av förundersökningsledarens anmälningsskyldighet och rättens prövning behövs inte	12
5.2	Offentlig försvarare ska kunna förordnas under kvällar och nätter	13
5.3	Rätten till offentlig försvarare vid verkställighet av en europisk arresteringsorder	19
5.4	Behovet av ytterligare lagändringar	19
6	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	20
7	Kostnader och andra konsekvenser	21
8	Författningskommentar	22
8.1	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	22
8.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder	23
8.3	Förslaget till lag (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder	23
Bilaga 1	Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1919	24
Bilaga 2	Rättelse av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1919	32
Bilaga 3	Sammanfattning av promemorian Rätten till offentlig försvarare Genomförande av EU:s rättshjälpdirektiv (Ds 2017:53)	33

Bilaga 4	Promemorians lagförslag	34
Bilaga 5	Förteckning över remissinstanserna	39
Bilaga 6	Sammanfattning av betänkandet Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52).....	40
Bilaga 7	Betänkandets lagförslag.....	41
Bilaga 8	Förteckning över remissinstanserna	42

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder,
3. lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Häri genom föreskrivs¹ att 21 kap. 4 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 kap.

4 §

Offentlig försvarare förordnas av rätten; har rätten skilt saken från sig, äge den, till dess talan av den misstänkte fullföljts eller tiden för sådan talan utgått, förordna försvarare att biträda honom i högre rätt.

Fråga om förordnande av offentlig försvarare skall upptagas, då framställning därom göres eller rätten eljest finner anledning därtill.

En offentlig försvarare förordnas av rätten. Om rätten har skilt saken från sig får rätten, till dess den misstänkte har överklagat eller tiden för att överklaga har gått ut, förordna en försvarare att biträda honom eller henne i högre rätt.

Frågan om förordnande av offentlig försvarare ska tas upp när en framställning görs eller rätten annars anser att det finns anledning till det.

När domstolen inte är tillgänglig för beslut får åklagaren, i avvaktan på rättens beslut, förordna en offentlig försvarare för en misstänkt som är gripen eller anhållen och som har ett brådskande behov av en försvarare. Beslutet ska snarast möjligt överlämnas till rätten för prövning.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2019.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1919 av den 26 oktober 2016 om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder, i den ursprungliga lydelsen.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder

Häri genom föreskrivs¹ att 4 kap. 8 § lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

8 §

En offentlig försvarare *skall* förordnas för den eftersökte *om han eller hon* begär det, är under arton år eller i annat fall bedöms vara i behov av en försvarare.

En offentlig försvarare *ska* förordnas *om* den eftersökte begär det, är under arton år eller i annat fall bedöms vara i behov av en försvarare.

Om ett överlämnande beviljas har den eftersökte rätt till biträde av en offentlig försvarare fram till dess att ett beslut om överlämnande har verkställts.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2019.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1919 av den 26 oktober 2016 om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder, i den ursprungliga lydelsen.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder

Härigenom föreskrivs¹ att 3 kap. 4 § lagen (2011:1165) om överlämnade från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

En offentlig försvarare ska förordnas om den eftersökte begär det, är under arton år eller i övrigt bedöms vara i behov av en försvarare.

Om ett överlämnande beviljas har den eftersökte rätt till biträde av en offentlig försvarare fram till dess att ett beslut om överlämnande har verkställts.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 2019.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1919 av den 26 oktober 2016 om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder, i den ursprungliga lydelsen.

3 Ärendet och dess beredning

Den 26 oktober 2016 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1919 om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder (kallat rättshjälpsdirektivet). Direktivet trädde i kraft den 24 november 2016 och ska vara genomfört i svensk rätt senast den 5 maj 2019. Direktivet bifogas som *bilaga 1*. En rättelse som avser bland annat tidpunkten för införlivande finns i *bilaga 2*.

Chefen för Justitiedepartementet beslutade den 21 februari 2017 att uppdraga åt en utredare att biträda departementet med att föreslå hur rättshjälpsdirektivet ska genomföras i svensk rätt och lämna nödvändiga författningsförslag. I november 2017 överlämnades departementspromemorian Rätten till offentlig försvarare – genomförande av EU:s rättshjälpsdirektiv (Ds 2017:53). Promemorians sammanfattning och lagförslag finns i *bilaga 3* och *4*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 5*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju2017/08817/DOM).

Riksdagens ombudsmän har i en framställning till regeringen begärt att regeringen ska överväga att låta utreda hur en misstänkts rätt till offentlig försvarare vid inledande polisförhör ska kunna säkerställas under tider då tingsrätterna inte har expeditionstid (Ju2010/09882/DOM).

Åklagarmyndigheten har i en skrivelse till regeringen uppmärksammat behovet av att vidta åtgärder för att en försvarare ska kunna utses åt en misstänkt person även utanför domstolarnas kontorstid (Ju2015/10073/DOM).

Regeringen gav den 23 juli 2015 en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag som syftar till att minska användningen av häktning och restriktioner (dir. 2015:80). Utredningen, som antog namnet Häktes- och restriktionsutredningen, överlämnade i augusti 2016 betänkandet Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52). I detta ärende behandlar regeringen utredningens förslag som rör interimistiska förordnanden av offentliga försvarare för en frihetsberövad person. En sammanfattning av betänkandet i relevant del finns i *bilaga 6*. Lagförslaget i betänkandet finns i relevant del i *bilaga 7*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 8*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju2016/05918/Å). Övriga delar av betänkandet bereds vidare i Regeringskansliet.

4 EU:s arbete för att stärka misstänkta och tilltalades processuella rättigheter

4.1 Färdplanen

Principen om ömsesidigt erkännande av domar och andra beslut av rättsliga myndigheter utgör en hörnsten i det straffrättsliga samarbetet inom EU. Principen syftar till att underlätta samarbetet mellan behöriga myndigheter och att stärka det rättsliga skyddet för misstänkta och tilltalade. En förutsättning för att principen ska gå att genomföra är att medlemsstaterna har förtroende för varandras straffrättsliga system. Ett sätt att öka förtroendet är att införa gemensamma minimiregler för enskildas rättigheter i straffrättsliga förfaranden.

Under det svenska ordförandeskapet hösten 2009 lade Sverige fram ett förslag till en resolution om en färdplan för att stärka misstänkta och åtalade personers processuella rättigheter i straffrättsliga förfaranden. Färdplanen antogs av Europeiska unionens råd samma höst. Totalt har sex direktiv antagits enligt färdplanen; Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU av den 20 oktober 2010 om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden, Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden, Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet (kallat försvarardirektivet), Europaparlamentet och rådets direktiv (EU) 2016/343 av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden, Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/800 av den 11 maj 2016 om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden (kallat barnrättsdirektivet) och rättshjälpsdirektivet.

Fyra av direktiven har redan genomförts i svensk rätt och inneburit att misstänkta och tilltalade personers garanti att få en rättssäker process stärkts ytterligare, se propositionerna Tolkning och översättning i brottmål (prop. 2012/13:132), Misstänkta rätt till insyn vid frihetsberövanden (prop. 2013/14:157), Genomförande av EU:s försvarardirektiv (prop. 2015/16:187) och Genomförande av oskuldspresumtionsdirektivet (prop. 2017/18:58).

4.2 Rättshjälpsdirektivet

4.2.1 Syftet med direktivet

Rättshjälpsdirektivet fastställer minimiregler om rätt till rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och eftersökta personer som är föremål för förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder. Direktivet kompletterar försvarardirektivet och barnrättsdirektivet (artikel 1). Förhållandet mellan rättshjälpsdirektivet och försvarardirektivet beskrivs närmare i ingressen till rättshjälpsdirektivet (skäl 1). I försvarardirektivet finns de materiella bestämmelserna om rätten till tillgång till en försvarare. Rättshjälpsdirektivet ska säkerställa att misstänkta, tilltalade och eftersökta erbjuds finansiering av denna rätt. I rättshjälpsdirektivet definieras rättshjälp som en medlemsstats finansiering av rättsligt bistånd från en försvarare för att möjliggöra att rätten till tillgång till en försvarare ska kunna utövas (artikel 3).

4.2.2 Direktivets tillämpningsområde

Rättshjälpsdirektivet gäller för misstänkta och tilltalade som har rätt till tillgång till en försvarare enligt försvarardirektivet (artikel 2.1). Av försvarardirektivet framgår att medlemsstaterna ska se till att rätten till tillgång till en försvarare gäller från den tidpunkt då en misstänkt eller tilltalad, genom ett officiellt meddelande eller på något annat sätt av en medlemsstats behöriga myndigheter, har underrättats om att de är misstänkta eller tilltalade för att ha begått ett brott. När handläggningen av förfarandet har avslutats slutligt upphör rätten till försvarare (artikel 2.1).

För att rättshjälpsdirektivet ska var tillämpligt krävs vidare att den misstänkte eller tilltalade a) är frihetsberövad, b) enligt unionsrätten eller nationell rätt ska bistås av en försvarare eller c) måste eller tillåts närvara vid en utrednings- eller bevisupptagningsåtgärd (bland annat vittneskonfrontationer och rekonstruktioner). Tillfälliga frihetsberövanden undantas från tillämpningsområdet (skäl 15). När det gäller bland annat vittneskonfrontationer och rekonstruktioner har den misstänkte och tilltalade rätt att ha en försvarare närvarande om åtgärderna föreskrivs enligt nationell rätt och det krävs eller tillåts att den misstänkte eller tilltalade är närvarande vid genomförandet av åtgärden (artikel 3.3 c i försvarardirektivet).

Rättshjälpsdirektivet omfattar också eftersökta personer som är föremål för förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder efter gripandet i den verkställande staten (artikel 2.2).

4.2.3 Rättigheter enligt direktivet

Straffrättsliga förfaranden

Medlemsstaterna ska se till att misstänkta och tilltalade som saknar tillräckliga medel för att betala för bistånd från en försvarare har rätt till rättshjälp när rättvisans intresse så fordrar (artikel 4.1). Medlemsstaterna får utföra en ekonomisk prövning, en behovsprövning eller bådadera för att avgöra om rättshjälp ska beviljas (artikel 4.2). När en medlemsstat gör

en behovsprövning ska det beaktas hur allvarligt brottet är, hur komplicerat ärendet är och hur sträng påföljd som kan förväntas i det enskilda fallet. Behovet ska alltid anses uppfyllt dels när en misstänkt eller tilltalad ställs inför en behörig domstol eller domare för beslut om häktning under alla skeden av förfarandet inom direktivets tillämpningsområde, dels under häktningstiden (artikel 4.4).

Direktivet reglerar även tidpunkten för rättigheterna (artikel 4.5). Rättshjälp ska beviljas utan onödigt dröjsmål, dock senast före polisförhör eller förhör av någon annan behörig myndighet. Rättshjälp ska även beviljas före genomförandet av utrednings- och bevisupptagningsåtgärder, dvs. vittneskonfrontationer och rekonstruktioner.

Om beslut om rättshjälp inte kan fattas före genomförandet bör akut eller provisorisk rättshjälp beviljas innan förhöret eller åtgärden genomförs (skäl 19).

Förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder

Den verkställande medlemsstaten ska se till att eftersökta personer har rätt till rättshjälp från det att de grips. Rätten till rättshjälp gäller fram till dess att ett överlämnande sker eller ett beslut om att inte överlämna har fått laga kraft (artikel 5.1).

Direktivet medför även vissa förpliktelser för den utfärdande medlemsstaten. Om det är nödvändigt ges eftersökta rätt till assisterande rättshjälp i den utfärdande staten (artikel 5.2). Rätten till rättshjälp är begränsad till en europeisk arresteringsorder för lagföring.

4.2.4 Övrigt innehåll i direktivet

Beslut om beviljande av rättshjälp, liksom om förordnande av försvarare, ska fattas av en behörig myndighet utan onödigt dröjsmål (artikel 6). Den behöriga myndigheten ska som utgångspunkt vara en oberoende myndighet eller en domstol. I brådskande fall medges tillfällig medverkan av åklagare eller polis i den mån det är nödvändigt för beviljande av rättshjälp i tid (skäl 24).

Direktivet innehåller även en bestämmelse om kvaliteten på rättshjälp och om utbildning av såväl försvarare som personal som fattar beslut om rättshjälp (artikel 7). Medlemsstaterna ska också se till att misstänkta, tilltalade och eftersökta personer har rätt att på begäran få den försvarare som de tilldelats ersatt, om särskilda omständigheter motiverar det (artikel 7.4).

Nationell rätt ska tillhandahålla ett effektivt rättsmedel när rättigheterna enligt direktivet har åsidosatts (artikel 8). Om rätten till rättshjälp har urholkats eller om tillhandahållandet av rättshjälp har försenats eller helt eller delvis nekats ska det hos medlemsstaterna finnas ett tillgängligt effektivt rättsmedel (skäl 27). Hänsyn ska tas till utsatta misstänkta, tilltalade och eftersökta personers särskilda behov vid genomförandet av direktivet (artikel 9). Artiklarna 10–14 innehåller slutbestämmelser om bland annat tillhandahållande av uppgifter och rapportering, bevarande av skyddsnivå, införlivande och ikraftträdande. Rättshjälpdirektivet ska vara genomfört i medlemsstaterna senast den 5 maj 2019 (artikel 12 i Rättelse till rättshjälpdirektivet).

5 Genomförandet av rättshjälpsdirektivet

5.1 Förtydliganden av förundersökningsledarens anmälningsskyldighet och rättens prövning behövs inte

Regeringens bedömning: Det finns inte något behov av att förtydliga bestämmelserna om förundersökningsledarens anmälningsskyldighet eller rättens prövning av en fråga om förordnande av en offentlig försvarare.

Promemorians förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning. I promemorian föreslås förtydliganden i rättegångsbalken och lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare med innebörd att en förundersökningsledares skyldighet att anmäla behov av en offentlig försvarare hos rätten ska fullgöras utan onödigt dröjsmål och innan förhör hålls med den misstänkte. Förundersökningsledaren ska även på motsvarande sätt göra en anmälan hos rätten om den misstänkte begär att få en offentlig försvarare. I rättegångsbalken ska det förtydligas att rättens prövning av en fråga om förordnande av en offentlig försvarare ska ske utan onödigt dröjsmål och innan förhör hålls.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslagen. *Åklagarmyndigheten* delar inte utredningens bedömning av behovet av de föreslagna ändringarna. Rättshjälpsdirektivet kräver inte en reglering som går längre än försvarardirektivet. Ett visst utrymme måste finnas för att göra undantag från huvudregeln i extraordinära situationer. Det kan uppfattas som att denna möjlighet försvinner genom de nu föreslagna ändringarna. *Riksdagens ombudsmän*, *Svea hovrätt*, *Helsingborgs tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten* har synpunkter på förslagets lagtekniska utformning.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt rättshjälpsdirektivet ska medlemsstaterna se till att rättshjälp beviljas utan onödigt dröjsmål, dock senast före förhör eller före genomförandet av vittneskonfrontationer och rekonstruktioner (artikel 4.5). Syftet med rättshjälpsdirektivet är att se till att rätten till tillgång till en försvarare enligt försvarardirektivet faktiskt kan utövas, genom att bland annat misstänkta och tilltalade får tillgång till bistånd från en försvarare som finansieras av medlemsstaterna (skäl 1). I svensk rätt regleras den juridiska hjälpen till bland annat misstänkta och tilltalade genom rätten till en offentlig försvarare. Det som i direktivet avses med rättshjälp motsvaras alltså i svensk rätt av rätten att få en offentlig försvarare.

Förutsättningarna för att en offentlig försvarare ska förordnas för den som är misstänkt framgår av 21 kap. 3 a § rättegångsbalken. Rätten gäller från tidpunkten då den som är skäligen misstänkt informeras om brottsmisstanken (21 kap. 3 § och 23 kap. 18 § rättegångsbalken). För den som är frihetsberövad sker det vid gripandet eller anhållandet, alternativt

när ett anhållningsbeslut verkställs (24 kap. 9 § rättegångsbalken samt 12 och 12 a §§ förundersökningskungörelsen [1947:948]).

I promemorian görs bedömningen att svensk rätt redan förutser en tillämpning som uppfyller direktivets krav i artikel 4.5 på att rättshjälp ska beviljas utan onödigt dröjsmål och senast före förhör. Mot bakgrund av att det förekommit brister i tillämpningen av det svenska regelverket görs dock bedömningen att vissa förtydliganden av lagstiftningen bör göras för att säkerställa att direktivet får genomslag i praktiken. Av den anledningen lämnas förslag om ändringar i rättegångsbalken och i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Förslagen innebär att förundersökningsledarens skyldighet att anmäla behov av en offentlig försvarare hos rätten ska fullgöras utan onödigt dröjsmål och innan förhör hålls med den misstänkte. Förundersökningsledaren ska även på motsvarande sätt göra en anmälan hos rätten om den misstänkte begärt att få en offentlig försvarare. Det föreslås också att rättens prövning av en fråga om förordnande av en offentlig försvarare ska ske utan onödigt dröjsmål. Om en framställning görs inför förhör med den misstänkte, ska frågan om förordnande av en offentlig försvarare prövas innan förhöret hålls. *Åklagarmyndigheten* delar inte promemorians bedömning av behovet av de föreslagna regleringarna.

Rättshjälpsdirektivet syftar till att säkerställa att den materiella rätten till försvarare som föreskrivs i försvardirektivet faktiskt kan utövas. När försvardirektivet genomfördes anförde regeringen att det i svensk rätt finns bestämmelser som innebär att den som är misstänkt eller tilltalad har rätt till tillgång till en försvarare i enlighet med de krav som ställs upp i direktivet. Att det förekommit brister i tillämpningen av regelverket innebär inte enligt regeringen att det fanns anledning att ändra lagstiftningen (prop. 2015/16:187 s. 50). Det finns, som *Åklagarmyndigheten* påpekar, inte skäl att nu frångå den bedömning som regeringen gjorde vid genomförandet av försvardirektivet. Förslagen med förtydliganden av förundersökningsledarens anmälningsskyldighet och rättens prövning av en fråga om förordnande av offentliga försvarare bör därför inte genomföras.

5.2 En offentlig försvarare ska kunna förordnas under kvällar och nätter

Regeringens förslag: När domstolen inte är tillgänglig för beslut ska åklagaren ha rätt att, i avvaktan på rättens beslut, förordna en offentlig försvarare för en misstänkt som är gripen eller anhållen och som har ett brådskande behov av en försvarare. Ett sådant beslut ska snarast möjligt överlämnas till rätten för prövning.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Promemorians förslag saknar avgränsningen av tillämpningsområdet till att endast avse tid då domstolen inte är tillgänglig för beslut. Enligt förslaget ska ett beslut snarast överlämnas till rätten.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna, bland annat *Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Attunda tingsrätt, Helsingborgs*

tingsrätt, Göteborgs tingsrätt och Östersunds tingsrätt, tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. Justitiekanslern, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Lunds universitet, Uppsala universitet och Sveriges advokatsamfund avstyrker eller ställer sig tveksamma till promemorians förslag om att åklagaren i vissa fall ska få förordna en offentlig försvarare. Avstyrkandet grundas främst på principiella skäl och rättssäkerhetsskäl. Åklagarmyndigheten tillstyrker dock att förslaget genomförs övergångsvis till dess att domstolarna blir tillgängliga för beslut utanför kontorstid. Sveriges advokatsamfund anser att bestämmelserna om jäv i rättegångsbalken omöjliggör ett rättssäkert förfarande, där åklagare förordnar offentlig försvarare. Justitiekanslern menar att möjligheten att införa ett jourssystem för domstolar bör utredas ytterligare. *Helsingborgs tingsrätt* efterfrågar ett förtydligande av paragrafens begränsade tillämpningsområde. *Umeå tingsrätt* anser att det av den föreslagna bestämmelsen ska framgå vad åklagarens beslut ska innehålla.

Häktes- och restriktionsutredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Enligt utredningens förslag ska det krävas att det finns en risk för att utredningen onödigt fördröjs för att åklagaren ska få förordna en offentlig försvarare. Utredningens förslag saknar avgränsningen av tillämpningsområdet till att endast avse tid då domstolen inte är tillgänglig för beslut. Enligt förslaget ska ett beslut snarast överlämnas till rätten.

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna, bland annat *Riksdagens ombudsmän*, *Svea hovrätt*, *Södertörns tingsrätt* och *Uppsala tingsrätt*, tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. *Umeå tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Åklagarmyndigheten*, *Ekobrottsmyndigheten* och *Sveriges advokatsamfund* avstyrker eller ställer sig tveksamma till förslaget och pekar särskilt på det olämpliga i att den ena parten utser den andra partens ombud. Åklagarmyndigheten anser att förslaget kan genomföras övergångsvis till dess att domstolarna blir tillgängliga för beslut utanför kontorstid. Justitiekanslern tycker att ett jourssystem för domstolar bör utredas ytterligare. Sveriges advokatsamfund befarar att åklagare kan komma att omfattas av jävsbestämmelserna i rättegångsbalken. *Hovrätten för Västra Sverige* anser att tingsrätterna i stället för den föreslagna ordningen bör få lagligt stöd att upprätta listor över advokater som kan anlitas fram till dess att tingsrätten öppnar. *Helsingborgs tingsrätt* och *Norrköpings tingsrätt* anser att det finns anledning att överväga vissa ersättningsfrågor.

Skälen för regeringens förslag

Behov av en offentlig försvarare utanför domstolarnas öppettider

Beslut om att en offentlig försvarare ska förordnas fattas av rätten (21 kap. 4 § rättegångsbalken). Tingsrätterna är tillgängliga under ordinarie arbetstid. Därutöver har tingsrätterna under söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton och nyårsafton beredskap för prövning av bland annat frågor om häktning och förordnande av offentliga försvarare (1 § förordningen [1988:31] om tingsrätternas beredskap för prövning av häktesfrågor m.m.). Under helgberedskapen är de tingsrätter som fungerar som beredskapsdomstolar tillgängliga ett antal timmar på

dagtid varje beredskapsdag. Beslut om att förordna en offentlig försvarare kan inte fattas under kvällar och nätter eftersom domstolarna då håller stängt. Det får till följd att det kan dröja innan en misstänkt får tillgång till en offentlig försvarare.

Att försvarare inte kan förordnas under kvällar och nätter har uppmärksammats i olika sammanhang. Riksdagens ombudsmän har i en framställning till regeringen begärt att regeringen ska överväga att låta utreda hur en misstänkts rätt till offentlig försvarare vid inledande polisförhör ska kunna säkerställas under tider då tingsrätterna inte har expeditionstid (Ju2010/09882/DOM). Riksdagens ombudsmän har även vid flera andra tillfällen påtalat att ett sådant behov föreligger. (JO 2011/12 s. 77, beslut den 13 juni 2014 med dnr 2978–2012 och JO 2016/17 s. 400). Även Åklagarmyndigheten har i en skrivelse uppmärksammat regeringen på behovet (Ju2015/10073/DOM). I skrivelsen till regeringen påtalas ett antal konsekvenser som följer av att en offentlig försvarare inte går att utse under en viss tid av dygnet. Som exempel anges svårigheter att snabbt klarlägga om en misstänkt är oskyldig, längre frihetsberövanden som följd och ökade svårigheter att lagföra vissa medelsvåra ungdomsbrott. I anslutning till att skrivelsen lämnades utarbetade Åklagarmyndigheten nya riktlinjer för handläggning av ungdomsärenden (RÅR 2006:3). Av riktlinjerna följer att en försvarare alltid ska vara närvarande vid förhör i sak med den unge misstänkte om det inte föreligger mycket starka skäl av nödkaraktär som talar mot det.

Rättshjälpsdirektivets syfte är att medlemsstaterna ska se till att misstänkta faktiskt kan utöva sin rätt till tillgång till en försvarare (skäl 1). Den misstänkte ska i ett tidigt skede kunna utöva sin rätt i praktiken och på ett effektivt sätt (artikel 3 i försvarardirektivet). I promemorian bedöms att en ordning som innebär att rätten till offentlig försvarare i praktiken inte kan tillgodoses under viss del av dygnet är svårförenlig med direktivets bakomliggande syften. Regeringen delar den bedömningen.

För att syftet med direktivet fullt ut ska uppfyllas och för att komma till rätta med de tillämpningsproblem som uppmärksammats av bland annat Åklagarmyndigheten bedömer regeringen att det finns behov av att kunna förordna en offentlig försvarare även under kvällar och nätter.

Domstolsprövning är utgångspunkten

Enligt rättshjälpsdirektivet ska beslut om rättshjälp, liksom om förordnande av försvarare, fattas av en behörig myndighet utan onödigt dröjsmål (artikel 6). Den behöriga myndigheten ska som utgångspunkt vara en oberoende myndighet eller en domstol. I brådskande fall medges tillfällig medverkan av åklagare eller polis (skäl 24). Om beslut om rättshjälp inte kan fattas före genomförandet av till exempel förhör bör åtminstone akut eller provisorisk rättshjälp beviljas innan förhöret genomförs (skäl 19).

Med hänsyn till parternas roller i rättskedjan är utgångspunkten att det är rätten som utser en offentlig försvarare. Domstolsprövningen är en viktig rättssäkerhetsgaranti. Domstolarnas beredskap medger dock inte att brådskande beslut kan fattas dygnet runt. Frågan om utvidgad beredskap för brådskande beslut har tidigare varit föremål för överväganden, se bland annat propositionen De brottsbekämpande myndigheternas tillgång till

uppgifter om elektronisk kommunikation (prop. 2011/12:55 s. 74 f.). Regeringen bedömde då att det inte var rimligt att bygga upp en organisation för att domstolarna skulle kunna fatta snabba beslut under dygnets alla timmar. Efter att bland annat rättssäkerhetsaspekter beaktats infördes en ordning som innebär att åklagaren interimistiskt får fatta beslut om inhämtning av elektronisk kommunikation som sedan anmäls till rätten för prövning. En utredare har vidare haft i uppdrag att, i syfte att uppnå en snabbare lagföring av brott, föreslå bland annat hur en ordning med jourdomstolar kan utformas. Utredaren lämnade i sin redovisning av uppdraget inte något sådant förslag bland annat med hänvisning till att syftet bedöms kunna uppnås på andra mer verksamhets- och kostnadseffektiva sätt, se promemorian *Snabbare lagföring* (Ds 2018:9).

I rättshjälpsdirektivet finns, som framgår av det föregående, inte något absolut krav på att en domstol i alla situationer ska besluta om rättshjälp och förordna försvarare. Tvärtom medger direktivet en annan ordning i brådskande fall.

Häktes- och restriktionsutredningen föreslår att åklagaren ska kunna förordna offentliga försvarare under kvällar och nätter när domstolen håller stängt. Motsvarande förslag lämnas i promemorian. Flera remissinstanser, bland annat *Riksdagens ombudsmän*, *Svea hovrätt*, *Attunda tingsrätt*, *Södertörns tingsrätt*, *Helsingborgs tingsrätt* och *Östersunds tingsrätt*, ställer sig bakom förslaget men det mottar också kritik. Att den ena parten ska kunna utse den andra partens offentliga försvarare kritiseras av bland andra *Åklagarmyndigheten*, *Ekobrottsmyndigheten* och *Sveriges advokatsamfund*. De anser i stället att denna rätt exklusivt ska tillkomma domstolen.

Åklagarväsendet bedriver, till skillnad från domstolarna, i viss omfattning verksamhet under dygnets alla timmar. Att lägga uppgiften att förordna en offentlig försvarare på åklagare när domstolen inte är tillgänglig kan dock, som framgår av remissutfallet, ifrågasättas av bland annat principiella skäl.

Som regeringen konstaterar i det föregående finns det ett behov av att kunna förordna offentliga försvarare under kvällar och nätter då domstolarna inte är tillgängliga. Att inrätta och upprätthålla en sådan ordning vid domstolarna skulle medföra en ökad kostnad för rättsväsendet. Omfattningen av kostnaderna beror bland annat på den närmare utformningen av juren eller beredskapen och hur många domare som skulle behöva vara i tjänst för att täcka behovet i hela landet. I promemorian görs bedömningen att de förväntade kostnadsökningarna talar mot inrättandet av ett sådant system. Att införa ett jourssystem för domstolarna enbart för att förordna offentliga försvarare skulle enligt regeringen medföra att rättsväsendets resurser används på ett sätt som inte framstår som effektivt eller ändamålsenligt. Ett sådant system kan därför i nuläget inte förordas.

En ordning där åklagare under vissa förutsättningar förordnar offentliga försvarare kan enligt regeringen accepteras under förutsättning att kravet på hög rättssäkerhet kan bibehållas. En sådan ordning bör inte bara vara utan också uppfattas som objektiv. En viktig utgångspunkt för regeringens överväganden i denna del är att åklagaren, som *Svea hovrätt* framhåller, är en professionell aktör med hög rättslig kompetens som omfattas av såväl objektivitetsprincipen (1 kap. 9 § regeringsformen och 23 kap. 4 §

rättegångsbalken) som av tjänsteansvar i sin yrkesutövning. En förutsättning för en rättssäker ordning är vidare att tillämpningsområdet för åklagarens beslutanderätt tydligt kan avgränsas dels i tid, dels i omfattning. En annan självklar utgångspunkt är att åklagaren endast ska ha rätt att fatta interimistiska beslut som snarast möjligt ska överlämnas till rätten för prövning. Enligt regeringens bedömning uppfyller en ordning som utformas i enlighet med vad som utvecklas närmare i det följande de rättssäkerhetskrav som bör ställas upp.

En begränsad rätt för åklagaren att förordna en offentlig försvarare

Det behov som bedöms finnas av att kunna förordna offentliga försvarare är begränsat till kvällar och nätter när domstolarna inte är tillgängliga för beslut. En bestämmelse som ger åklagare rätt att förordna offentliga försvarare bör därför vara avgränsad till sådana tillfällen. Som *Helsingborgs tingsrätt* påpekar bör begränsningen tydligt framgå av författningstexten. Promemorians förslag innehåller inte någon tidsmässig avgränsning i författningstexten, men det framgår av författningss kommentaren att bestämmelsen endast är avsedd att tillämpas utanför domstolarnas kontors- och beredskapstid. Enligt utredningens förslag ska åklagaren kunna förordna offentlig försvarare om det finns risk för att en utredning onödigt fördröjs. Regeringen bedömer att det förslaget inte avgränsar tillämpningsområdet för bestämmelsen på ett önskvärt sätt. Avgränsningen bör i stället utformas så att det i bestämmelsen anges att den är tillämplig då domstolen inte är tillgänglig för beslut.

Bestämmelsens tillämpningsområde bör också vara avgränsat i omfattning. Endast när en försvarare behövs för att genomföra åtgärder som inte kan vänta bör det komma i fråga att åklagare förordnar en offentlig försvarare. Det kan till exempel röra sig om att förhör med den misstänkte inte kan anstå. I promemorians förslag avgränsas omfattningen av tillämpningsområdet genom att det i författningstexten anges att det ska föreligga ett brådskande behov av en försvarare för en person som är gripen eller anhållen. Regeringen anser att den utformningen är väl avvägd.

Rättshjälpdirektivet medger endast tillfällig medverkan av åklagare och förutsätter att åklagarens beslut prövas av den behöriga myndigheten. Såväl utredningen som promemorian föreslår en interimistisk beslutanderätt för åklagare. För att en sådan ordning ska uppfylla högt ställda rättssäkerhetskrav och för att uppfylla det krav som ställs i direktivet är det nödvändigt att åklagarens beslut att förordna en offentlig försvarare alltid följs av en prövning av rätten. Domstolsprövning medför också goda förutsättningar för enhetlighet och kvalitet i besluten. Av författningstexten bör det tydligt framgå att beslutet är av tillfällig karaktär. Det sker lämpligen genom att det i bestämmelsen, på det sätt som föreslås i promemorian, anges att åklagaren får förordna en offentlig försvarare i avvaktan på rättsens beslut. Beslutet bör snarast möjligt överlämnas till rätten för prövning.

Utgångspunkten är att den som den misstänkte har föreslagit för uppdraget som offentlig försvarare ska förordnas förutsatt att han eller hon är behörig (21 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken). Principen om det fria biträdesvalet är grundläggande och utrymmet att frånga den

misstänktes önskemål är begränsat. Särskilda skäl kan emellertid motivera att någon annan än den som den misstänkte valt förordnas som försvarare. Vid ett interimistiskt förordnande av en offentlig försvarare är syftet med förordnandet att tillgodose ett brådskande behov. Den som ska förordnas måste till exempel kunna medverka vid förhör som ska hållas med den misstänkte under kvällen eller natten. Skulle den föreslagne försvararen inte kunna utföra uppdraget under sådana förutsättningar bör det kunna utgöra ett sådant särskilt skäl som talar mot att förordna den som den misstänkte valt.

Om den misstänkte inte lämnar något förslag på försvarare eller om den föreslagne försvararen inte kan förordnas behöver en annan person som är behörig för uppdraget väljas. I både utredningen och promemorian lämnas förslag om att tingsrätterna bör tillhandahålla en lista över försvarare som kan vidtalas för sådana uppdrag. Det framstår som en rättssäker ordning att åklagarens val av offentlig försvarare ska vara styrt av en sådan lista. Domstolarnas ansvar för en sådan lista bör enligt promemorian regleras i förordning. Ett liknande förslag lämnas av *Hovrätten för Västra Sverige*. Av promemorian framgår att domstolarna redan i dag vanligtvis tillämpar en turordningslista som hjälpmedel vid valet av försvarare när någon särskild försvarare inte har föreslagits av den misstänkte. En liknande lista som ska användas av åklagarna vid interimistiska förordnanden bör bidra till att ge legitimitet till besluten och tillskapa en rättssäker ordning. En sådan lista bör därför användas och regeringen instämmer i att det bör regleras i förordning. Av regleringen bör det framgå att det finns en skyldighet för domstolarna att tillhandahålla en sådan lista samt de grundläggande förutsättningarna för hur listan ska upprättas.

Vissa krav bör också ställas på innehållet i åklagarens beslut. Beslutet bör innehålla uppgifter om vem som har förordnats för uppdraget och om den misstänkte har haft något eget förslag på försvarare. Om den misstänktes förslag på försvarare har frångåtts, bör det även framgå om den misstänkte står fast vid sitt förslag på försvarare eller i stället godtar den som har förordnats i enlighet med listan. Till skillnad från *Umeå tingsrätt* bedömer regeringen att kraven på beslutets innehåll inte behöver regleras särskilt. När förordnandet överlämnats till rätten ska rätten på vanligt sätt pröva förutsättningarna för förordnandet utifrån behov och lämplighet.

Helsingborgs tingsrätt och *Norrköpings tingsrätt* efterfrågar förtydliganden i vissa ersättningsfrågor. Ersättning till en offentlig försvarare bestäms av varje instans för det arbete som utförts där. Vanligen sker det i anslutning till att målet avgörs. Uppkommer fråga om byte av försvarare kan ersättningen komma att prövas tidigare. Regeringen föreslår inte några särskilda bestämmelser om ersättning för de fall en åklagare förordnar en offentlig försvarare. Något behov av att till exempel kunna byta försvarare kan inte förutses i den ordning som föreslås eftersom den kommer att tillämpas endast vid brådskande behov under kvällar och nätter. Sådana frågor kan hanteras enligt nuvarande ordning i den efterföljande prövningen i domstol.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att åklagaren ska ha rätt att, under tid då domstolen inte är tillgänglig för beslut, i avvaktan på rättsens beslut förordna en offentlig försvarare för en misstänkt som är gripen eller

anhållen och som har ett brådskande behov av en försvarare. Ett sådant beslut ska snarast möjligt överlämnas till rätten för prövning.

5.3 Rätten till en offentlig försvarare vid verkställighet av en europeisk arresteringsorder

Regeringens förslag: Om ett överlämnande beviljas enligt en europeisk eller nordisk arresteringsorder har den eftersökte rätt till en offentlig försvarare fram till dess att ett beslut om överlämnande har verkställts.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Rätten till rättshjälp i samband med en europeisk arresteringsorder gäller fram till dess att ett överlämnande sker eller fram till dess att beslutet att inte överlämna har fått laga kraft (artikel 5.1). I svensk rätt finns ingen bestämmelse som reglerar hur länge ett försvararuppdrag pågår. Av praxis framgår att uppdraget som offentlig försvarare för en tilltalad i den ordinarie brottmålsprocessen upphör när avgörandet i ansvarsfrågan har fått laga kraft (NJA 2006 s. 464). I överlämnandehandlingarna är den offentliga försvararens uppdrag inte att bistå den eftersökte under en förundersökning och efterföljande rättegång, utan han eller hon har i stället till uppgift att biträda den eftersökte i överlämnandehandlingarna. I promemorian uttalas att det därför måste ligga i uppdragets natur att det, i vart fall, pågår fram till dess att överlämnandefrågan blivit slutligt avgjord genom ett beslut som har fått laga kraft.

Direktivet ger den eftersökte rätt till rättshjälp fram till dess att ett överlämnande sker, det vill säga även i tiden efter det att avgörandet i överlämnandefrågan har fått laga kraft. Den eftersökte ska till exempel ha rätt till rättshjälp när det begärs förnyad förhandling i häktningsfrågan eller om humanitära skäl åberopas till stöd för ett uppskjutande av verkställigheten efter det att överlämnandefrågan har fått laga kraft. I promemorian föreslås att det i svensk rätt ska införas en bestämmelse om att uppdraget som offentlig försvarare för en eftersökt person gäller fram till dess att ett överlämnande har verkställts. Regeringen instämmer i att en sådan bestämmelse bör införas. Regeringen föreslår därför att det i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder görs en ändring med innebörden att den eftersökte har rätt till en offentlig försvarare fram till dess att ett beslut om överlämnande har verkställts. Motsvarande ändring bör göras i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder.

5.4 Behovet av ytterligare lagändringar

Regeringens bedömning: Svensk rätt uppfyller åtagandena i direktivet utan ytterligare lagändringar.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som yttrar sig, bland annat *Svea hovrätt*, *Åtunda tingsrätt*, *Helsingborgs tingsrätt* och *Göteborgs tingsrätt*, instämmer i eller har inga invändningar mot promemorians bedömning av i vilka delar det krävs författningsändringar för att uppfylla åtagandena i direktivet. *Riksdagens ombudsmän* framför att det finns anledning att i det fortsatta lagstiftningsarbetet ytterligare analysera om rätten till rättshjälp vid genomförandet av en vittneskonfrontation tillgodoses i gällande rätt.

Skälen för regeringens bedömning: Förutom de lagändringar som behandlas i avsnitt 5.2–5.3 görs i promemorian bedömningen att svensk rätt uppfyller de krav som ställs i direktivet utan ytterligare lagändringar. *Riksdagens ombudsmän* menar att det finns anledning att i det fortsatta lagstiftningsarbetet ytterligare analysera om direktivets krav vid genomförande av vittneskonfrontationer tillgodoses genom gällande rätt. Rättshjälpsdirektivet syftar till att säkerställa att den materiella rätten till försvarare som föreskrivs i försvarardirektivet faktiskt kan utövas. Någon självständig rätt till försvarare kan inte härledas ur rättshjälpsdirektivet. När försvarardirektivet genomfördes i svensk rätt diskuterades bland annat den misstänktes rätt att ha sin försvarare närvarande vid vittneskonfrontationer. Vissa lagförslag lämnades också i samband med det (prop. 2015/16:187 s. 30). Vad Riksdagens ombudsmän anför ger inte regeringen anledning att frångå den bedömning som gjorts i tidigare lagstiftningsarbete och i promemorian om direktivets tillämpningsområde.

Regeringen instämmer därför i promemorians bedömning att det inte krävs några ytterligare lagändringar för att uppfylla åtagandena enligt direktivet.

6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

<p>Regeringens förslag och bedömning: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 maj 2019. Det behövs inte några övergångsbestämmelser.</p>
--

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer delvis med regeringens förslag och bedömning. I promemorian föreslås en annan tidpunkt för ikraftträdandet.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker eller har ingen invändning.

Häktes- och restriktionsutredningens förslag och bedömning överensstämmer delvis med regeringens förslag och bedömning. Utredningen föreslår en annan tidpunkt för ikraftträdandet.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans yttrar sig särskilt i denna del.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Enligt artikel 12.1 i rättshjälpsdirektivet ska medlemsstaterna senast den 5 maj 2019 sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga

för att följa direktivet. Regeringen anser därför att lagändringarna bör träda i kraft den 1 maj 2019.

Författningsändringarna är av processrättslig karaktär. Av allmänna processrättsliga principer följer att nya processuella regler blir tillämpliga omedelbart. Det finns inte anledning att här frångå de allmänna principerna. Några övergångsbestämmelser behövs därför inte.

7 Kostnader och andra konsekvenser

Regeringens bedömning: Eventuella kostnadsökningar bedöms rymmas inom befintliga anslag. Förslagen stärker rättssäkerheten för misstänkta och tilltalade.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Svea hovrätt* bedömer att förslaget om interimistiskt försvararförordnande av åklagaren kommer att medföra en kostnadsökning för domstolarna genom fler försvararförordnanden och en ökad arbetsbörda till följd av en ökad måltillströmning om byte av offentlig försvarare. *Sveriges advokatsamfund* påtalar att förslaget om interimistiska försvararförordnande kommer att föranleda att Åklagarmyndigheten måste inrätta ett särskilt kanslistöd för jourhavande åklagare.

Häktes- och restriktionsutredningens bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen bedömer att reglerna om ersättning till offentliga försvarare kan behöva ses över.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot bedömningen.

Skälen för regeringens bedömning: Gällande rätt uppfyller till största del direktivets krav men ett par ändringar föreslås. Förslaget till ändring i rättegångsbalken innebär att den som grips och anhålls under kvälls- eller nattetid inte längre behöver vänta många timmar innan han eller hon får en offentlig försvarare. Som en följd av det kan det första polisförhøret i sak hållas snabbare och frihetsberövandet ofta upphöra tidigare. Detta är särskilt viktigt ur ett barnrättsperspektiv.

För Åklagarmyndigheten, men även för domstolarna, kan en viss ökad arbetsbelastning förekomma. De nya arbetsuppgifterna och rutinerna för myndigheterna kan vidare komma att medföra vissa utbildningsinsatser och nya riktlinjer. Regeringen gör, till skillnad från *Svea hovrätt* och *Sveriges advokatsamfund*, bedömningen att de kostnadsökningar som förslaget kan medföra bedöms vara marginella och rymas inom befintliga anslag. Det är också den bedömning som görs i promemorian och av utredningen.

För de offentliga försvararna innebär förslaget att de, i något större utsträckning än tidigare, kan komma att behöva närvara vid förhör utanför kontorstid. Det arbete som då läggs ned hade med nuvarande ordning till stor utsträckning utförts under ordinarie arbetstid. Det är alltså inte fråga om något ytterligare arbete jämfört med i dag. Förslaget kan därmed inte förväntas leda till ett ökat antal försvararförordnanden eller ökade kostnader i någon större utsträckning för offentliga försvarare.

När det gäller förslaget om att reglera en sluttidpunkt för rätten till en offentlig försvarare för eftersökta enligt en europeisk eller nordisk arresteringsorder rör det sig om ett förtydligande av hur bestämmelserna tillämpas i dag. Förslagen bedöms därför inte leda till ökade kostnader.

Det finns i övrigt inte anledning anta att förslaget kommer att leda till några kostnader eller andra konsekvenser för berörda myndigheter, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda. Förslaget kan inte förväntas få betydelse för brottsligheten. Förslaget kan inte heller förväntas få betydelse för jämställdheten mellan män och kvinnor.

8 Författningskommentar

8.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

21 kap.

4 § *En offentlig försvarare förordnas av rätten. Om rätten har skilt saken från sig får rätten, till dess den misstänkte har överklagat eller tiden för att överklaga har gått ut, förordna en försvarare att biträda honom eller henne i högre rätt.*

Frågan om förordnande av offentlig försvarare ska tas upp när en framställning görs eller rätten annars anser att det finns anledning till det.

När domstolen inte är tillgänglig för beslut får åklagaren, i avvaktan på rättsens beslut, förordna en offentlig försvarare för en misstänkt som är gripen eller anhållen och som har ett brådskande behov av en försvarare. Beslutet ska snarast möjligt överlämnas till rätten för prövning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förordnande av en offentlig försvarare. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

I tredje stycket, som är nytt, införs en rätt för åklagaren att fatta interimistiska beslut om förordnande av offentliga försvarare. Bestämmelsen utgör ett undantag till huvudregeln i första stycket om att en offentlig försvarare förordnas av rätten. Bestämmelsen är endast tillämplig när domstolen inte är tillgänglig för beslut, det vill säga utanför domstolens kontors- och beredskapstid. Tillämpningen förutsätter att det finns ett brådskande behov av en försvarare för en person som är gripen eller anhållen. Det kan till exempel röra sig om att förhör med den misstänkte inte kan anstå. Om den misstänkte har föreslagit någon som är behörig för uppdraget ska denne förordnas, om det inte finns särskilda skäl mot det (21 kap. 5 § rättegångsbalken). Skulle den föreslagna försvararen inte kunna utföra uppdraget bör detta kunna utgöra ett sådant särskilt skäl som talar mot att förordna den som den misstänkte valt.

Av den andra meningen i tredje stycket framgår att åklagaren snarast möjligt ska överlämna beslutet till rätten för prövning. Det innebär att ett överlämnande ska ske senast när domstolen öppnar.

Övriga ändringar är endast språkliga.

8.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder

4 kap.

8 § En offentlig försvarare ska förordnas om den eftersökte begär det, är under arton år eller i annat fall bedöms vara i behov av en försvarare.

Om ett överlämnande beviljas har den eftersökte rätt till biträde av en offentlig försvarare fram till dess att ett beslut om överlämnande har verkställts.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förordnande av en offentlig försvarare för den som eftersöks. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.

I *andra stycket*, som är nytt, förtydligas att den som ska överlämnas från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder har rätt till biträde av en offentlig försvarare fram till dess att ett beslut om överlämnande har verkställts, det vill säga även viss tid efter det att beslutet om överlämnande har fått laga kraft. Det kan till exempel handla om biträde vid en förnyad prövning i tingsrätten av en tvångsmedelsfråga som häktning.

Övriga ändringar är endast språkliga.

8.3 Förslaget till lag (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder

3 kap.

4 § En offentlig försvarare ska förordnas om den eftersökte begär det, är under arton år eller i övrigt bedöms vara i behov av en försvarare.

Om ett överlämnande beviljas har den eftersökte rätt till biträde av en offentlig försvarare fram till dess att ett beslut om överlämnande har verkställts.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förordnande av en offentlig försvarare för den som eftersöks. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.

I *andra stycket*, som är nytt, förtydligas att den som ska överlämnas från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder har rätt till biträde av en offentlig försvarare fram till dess att ett beslut om överlämnande har verkställts, det vill säga även viss tid efter det att beslutet om överlämnande har fått laga kraft. Det kan till exempel handla om biträde vid en förnyad prövning i tingsrätten av en tvångsmedelsfråga som häktning.

I

(Lagstiftningsakter)

DIREKTIV

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV (EU) 2016/1919

av den 26 oktober 2016

om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, särskilt artikel 82.2 b,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag,

efter översändande av utkastet till lagstiftningsakt till de nationella parlamenten,

med beaktande av Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs yttrande ⁽¹⁾,

efter att ha hört Regionkommittén,

i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet ⁽²⁾, och

av följande skäl:

- (1) Syftet med detta direktiv är att se till att rätten till tillgång till en försvarare som föreskrivs i Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU ⁽³⁾ faktiskt kan utövas, genom att misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och eftersökta personer som är föremål för förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder enligt rådets rambeslut 2002/584/RIF ⁽⁴⁾ (nedan kallade *eftersökta personer*) får tillgång till bistånd från en försvarare som finansieras av medlemsstaterna.
- (2) Genom att fastställa gemensamma minimiregler om rätten till rättshjälp för misstänkta, tilltalade och eftersökta personer syftar detta direktiv till att stärka medlemsstaternas förtroende för varandras straffrättsliga system och därigenom till att förbättra ömsesidigt erkännande av straffrättsliga avgöranden.
- (3) I artikel 47 tredje stycket i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad *stadgan*), artikel 6.3 c i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (nedan kallad *Europakonventionen*) och artikel 14.3 d i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (nedan kallad *ICCPR-konventionen*) garanteras rätten till rättshjälp i straffrättsliga förfaranden i enlighet med de villkor som fastställs i de bestämmelserna. Stadgan har samma rättsliga värde som fördragen, och medlemsstaterna är parter i Europakonventionen och ICCPR-konventionen. Erfarenheten har dock visat att detta i sig inte alltid räcker för att skapa tillräckligt förtroende för andra medlemsstaters straffrättsliga system.

⁽¹⁾ EUT C 226, 16.7.2014, s. 63.

⁽²⁾ Europaparlamentets ståndpunkt av den 4 oktober 2016 (ännu ej offentliggjord i EUT) och rådets beslut av den 13 oktober 2016.

⁽³⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/48/EU av den 22 oktober 2013 om rätt till tillgång till försvarare i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder samt om rätt att få en tredje part underrättad vid frihetsberövande och rätt att kontakta tredje parter och konsulära myndigheter under frihetsberövandet (EUT L 294, 6.11.2013, s. 1).

⁽⁴⁾ Rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (EGTL 190, 18.7.2002, s. 1).

- (4) Den 30 november 2009 antog rådet en resolution om en färdplan för att stärka misstänkta eller åtalade personers processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden ⁽¹⁾ (nedan kallad *färdplanen*). I färdplanen, som ska genomföras stegvis, uppmanas till antagande av åtgärder avseende rätten till översättning och tolkning (åtgärd A), rätten till information om rättigheter och om åtal (åtgärd B), rätten till juridisk rådgivning och rättshjälp (åtgärd C), rätten till kommunikation med släktingar, arbetsgivare och konsulära myndigheter (åtgärd D) och särskilda skyddsåtgärder för utsatta misstänkta eller åtalade personer (åtgärd E).
- (5) Den 11 december 2009 välkomnade Europeiska rådet färdplanen och införlivade den i *Stockholmsprogrammet – Ett öppet och säkert Europa i medborgarnas tjänst och för deras skydd* ⁽²⁾ (punkt 2.4). Europeiska rådet underströk att färdplanen inte är uttömmande och uppmanade kommissionen att undersöka behovet av en komplettering när det gäller minimiregler för processuella rättigheter för misstänkta och tilltalade samt bedöma om andra frågor, till exempel frågan om oskuldspresumtionen, behöver behandlas i syfte att förbättra samarbetet på detta område.
- (6) Hittills har fem åtgärder om processuella rättigheter i straffrättsliga förfaranden antagits enligt färdplanen, nämligen Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU ⁽³⁾, 2012/13/EU ⁽⁴⁾, 2013/48/EU, (EU) 2016/343 ⁽⁵⁾ och (EU) 2016/800 ⁽⁶⁾.
- (7) Detta direktiv avser den andra delen av åtgärd C i färdplanen, som handlar om rättshjälp.
- (8) Rättshjälp bör täcka försvarskostnaderna för misstänkta, tilltalade och eftersökta personer. Vid beviljandet av rättshjälp bör medlemsstaternas behöriga myndigheter kunna kräva att misstänkta, tilltalade eller eftersökta personer bär en del av kostnaderna själva, beroende på deras ekonomiska resurser.
- (9) Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 6 i direktiv (EU) 2016/800 bör detta direktiv inte tillämpas när misstänkta eller tilltalade, eller eftersökta personer har avstått från sin rätt till tillgång till försvarare i enlighet med artikel 9 eller artikel 10.3 i direktiv 2013/48/EU och inte har återkallat sitt avstående, eller när en medlemsstat tillämpar de tillfälliga undantagen i enlighet med artikel 3.5 eller 3.6 i direktiv 2013/48/EU, så länge som de undantagssituationerna varar.
- (10) Om en person som ursprungligen inte var misstänkt eller tilltalad, till exempel ett vittne, blir misstänkt eller tilltalad, bör den personen ha rätt att inte vittna mot sig själv och har rätt att tåga, i enlighet med unionsrätten och Europakonventionen såsom dessa tolkas av Europeiska unionens domstol (nedan kallad *domstolen*) och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (nedan kallad *Europadomstolen*). I detta direktiv hänvisas därför uttryckligen till den situation där en sådan person blir misstänkt eller tilltalad under polisförhör eller förhör som genomförs av någon annan brottsbekämpande myndighet inom ramen för straffrättsliga förfaranden. Om en annan person än en misstänkt eller tilltalad blir misstänkt eller tilltalad under ett sådant förhör bör förhöret omedelbart avbrytas. Det bör dock vara möjligt att återuppta förhöret om den berörda personen har gjorts medveten om att han eller hon har blivit misstänkt eller tilltalad och vederbörande till fullo kan utöva de rättigheter som föreskrivs i detta direktiv.
- (11) I vissa medlemsstater har andra myndigheter än en domstol med behörighet i brottmål behörighet att utdöma andra påföljder än frihetsberövande för relativt sett mindre förseelser. Det kan exempelvis handla om trafikförseelser som begås i stor omfattning och som kan fastställas vid en poliskontroll. I sådana situationer vore det orimligt att begära att de behöriga myndigheterna ska säkerställa samtliga rättigheter enligt detta direktiv. Om en medlemsstats lagstiftning föreskriver att en påföljd för mindre förseelser kan åläggas av en sådan myndighet, och där en sådan påföljd kan överklagas till en domstol med behörighet i brottmål eller där saken kan hänskjutas till en sådan, bör detta direktiv tillämpas endast på förfarandet vid den domstolen till följd av ett sådant överklagande eller hänskjutande.

⁽¹⁾ EUT C 295, 4.12.2009, s. 1.

⁽²⁾ EUT C 115, 4.5.2010, s. 1.

⁽³⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU av den 20 oktober 2010 om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 280, 26.10.2010, s. 1).

⁽⁴⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 142, 1.6.2012, s. 1).

⁽⁵⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/343 av den 9 mars 2016 om förstärkning av vissa aspekter av oskuldspresumtionen och av rätten att närvara vid rättegången i straffrättsliga förfaranden (EUT L 65, 11.3.2016, s. 1).

⁽⁶⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/800 av den 11 maj 2016 om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden (EUT L 132, 21.5.2016, s. 1).

- (12) I några medlemsstater anses vissa mindre förseelser, särskilt mindre trafikförseelser, mindre förseelser mot kommunala föreskrifter och mindre förseelser mot allmän ordning vara brott. I sådana situationer vore det orimligt att begära att de behöriga myndigheterna ska säkerställa samtliga rättigheter enligt detta direktiv. Om det i en medlemsstats lagstiftning föreskrivs att frihetsberövande inte får utdömas som påföljd för mindre förseelser bör detta direktiv tillämpas endast på förfaranden vid en domstol med behörighet i brottmål.
- (13) Vid tillämpningen av detta direktiv på mindre förseelser gäller de villkor som fastställs i detta direktiv. Medlemsstaterna bör kunna utföra en ekonomisk prövning, en behovsprövning eller bådadera för att avgöra om rättshjälp måste beviljas. Under förutsättning att det är förenligt med rätten till en rättvis rättegång kan det anses att behovskriteriet inte är uppfyllt när det gäller vissa mindre förseelser.
- (14) Tillämpningsområdet för detta direktiv med avseende på vissa mindre förseelser bör inte påverka medlemsstaternas skyldigheter enligt Europakonventionen att säkerställa rätten till en rättvis rättegång, inbegripet rätten till bistånd från en försvarare.
- (15) Under förutsättning att det är förenligt med rätten till en rättvis rättegång utgör följande situationer inte ett frihetsberövande i den mening som avses i detta direktiv: Fastställande av den misstänktes eller tilltalades identitet, beslut huruvida en förundersökning bör inledas, kontroll av vapeninnehav eller andra liknande säkerhetsfrågor, genomförande av andra utrednings- eller bevisupptagningsåtgärder än de som det specifikt hänvisas till i detta direktiv, såsom kroppsundersökningar, fysiska undersökningar, blod- eller alkoholprov eller liknande prov, eller fotografering eller upptagande av fingeravtryck samt åtgärder för att få den misstänkte eller tilltalade att inställa sig inför en behörig myndighet i enlighet med nationell rätt.
- (16) I detta direktiv fastställs minimiregler. Medlemsstaterna bör ha möjlighet att bevilja rättshjälp i situationer som inte omfattas av detta direktiv, till exempel när andra utrednings- eller bevisupptagningsåtgärder än de som det specifikt hänvisas till i detta direktiv genomförs.
- (17) I enlighet med artikel 6.3 c i Europakonventionen har misstänkta och tilltalade som saknar tillräckliga medel för att betala för bistånd från en försvarare rätt till rättshjälp om rättvisans intresse så fordrar. Denna minimiregel tillåter medlemsstaterna att utföra en ekonomisk prövning, en behovsprövning eller bådadera. Tillämpningen av dessa prövningar bör inte innebära en begränsning av eller ett avsteg från de rättigheter och rättssäkerhetsgarantier som säkerställs enligt stadgan och Europakonventionen, såsom dessa tolkas av domstolen och Europadomstolen.
- (18) Medlemsstaterna bör besluta om praktiska arrangemang för tillhandahållande av rättshjälp. I dessa arrangemang kan det fastställas att rättshjälp beviljas på begäran av en misstänkt, en tilltalad eller en eftersökt person. Med tanke på de särskilda behoven för utsatta personer, bör dock inte en sådan begäran vara ett materiellt villkor för beviljande av rättshjälp.
- (19) De behöriga myndigheterna bör bevilja rättshjälp utan onödigt dröjsmål, dock senast innan polisen, en annan brottsbekämpande myndighet eller en rättslig myndighet genomför något förhör med den berörda personen, eller före genomförandet av de särskilda utrednings- eller bevisupptagningsåtgärder som avses i detta direktiv. Om de behöriga myndigheterna inte kan göra detta bör de åtminstone bevilja akut eller provisorisk rättshjälp innan ett sådant förhör eller sådana utrednings- eller bevisupptagningsåtgärder genomförs.
- (20) Med tanke på hur speciellt förfarandet i samband med en europeisk arresteringsorder är, bör tolkningen av de bestämmelser i detta direktiv som uteslutande hänför sig till eftersökta personer beakta detta och bör inte på något sätt inverka på tolkningen av de andra bestämmelserna i detta direktiv.
- (21) Eftersökta personer bör ha rätt till rättshjälp i den verkställande medlemsstaten. Dessutom bör eftersökta personer som är föremål för ett förfarande i samband med en europeisk arresteringsorder för lagföring, och som utövar sin rätt att utse en försvarare i den utfärdande medlemsstaten i enlighet med direktiv 2013/48/EU, ha rätt till rättshjälp i den medlemsstaten vad avser sådant förfarande i den verkställande medlemsstaten, i den mån rättshjälp är nödvändig för att säkerställa en faktisk möjlighet att få sin sak prövad inför domstol, såsom föreskrivs i artikel 47 i stadgan. Detta är fallet när försvararen i den verkställande medlemsstaten inte kan utföra sina arbetsuppgifter med avseende på verkställandet av en europeisk arresteringsorder på ett ändamålsenligt och effektivt sätt utan bistånd från en försvarare i den utfärdande medlemsstaten. Alla beslut om beviljande av rättshjälp i den utfärdande medlemsstaten bör fattas av den myndighet som är behörig att fatta ett sådant beslut i den medlemsstaten, på grundval av kriterier som fastställs av den medlemsstaten vid genomförandet av detta direktiv.

- (22) För att se till att eftersökta personer har faktisk tillgång till försvarare bör medlemsstaterna ge eftersökta personer rätt till rättshjälp fram till dess att överlämnande sker, eller fram till dess att beslutet att inte överlämna har fått laga kraft.
- (23) Vid genomförandet av detta direktiv bör medlemsstaterna säkerställa respekten för den grundläggande rätten till rättshjälp enligt stadgan och Europakonventionen. I samband med detta bör de respektera Förenta nationernas principer och riktlinjer för tillgång till rättshjälp i straffrättsliga system.
- (24) Utan att det påverkar bestämmelser i nationell rätt om krav på försvarares närvaro bör en behörig myndighet utan onödigt dröjsmål besluta huruvida rättshjälp ska beviljas. Den behöriga myndigheten bör vara en oberoende myndighet som är behörig att fatta beslut om beviljande av rättshjälp eller en domstol, inbegripet en domare. I brådskande fall bör dock även tillfällig medverkan av polis och åklagare vara möjlig i den mån detta är nödvändigt för beviljande av rättshjälp i tid.
- (25) Om rättshjälp har beviljats en misstänkt, en tilltalad eller en eftersökt person är ett sätt att se till att den blir verkningsfull och kvalitativt att främja kontinuerlig tillgång till juridiskt ombud för vederbörande. I detta hänseende bör medlemsstaterna främja kontinuerlig tillgång till juridiskt ombud under hela det straffrättsliga förfarandet, samt – i tillämpliga fall – förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder.
- (26) Lämplig fortbildning bör anordnas för personal som är delaktig i att fatta beslut om rättshjälp i straffrättsliga förfaranden och i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder. Medlemsstaterna bör, utan att det påverkar rättsväsendets oberoende eller olikheterna i rättsväsendets uppbyggnad i de olika medlemsstaterna, begära att de som ansvarar för fortbildning av domare tillhandahåller domstolar och domare som fattar beslut om beviljande av rättshjälp sådan fortbildning.
- (27) I enlighet med principen om unionsrättens ändamålsenliga verkan bör medlemsstaterna införa lämpliga och effektiva rättsmedel i fall av en överträdelse av en rättighet som enskilda har enligt unionsrätten. Ett effektivt rättsmedel bör vara tillgängligt om rätten till rättshjälp har urholkats eller om tillhandahållandet av rättshjälp försenats eller helt eller delvis har nekats.
- (28) För att övervaka och utvärdera om detta direktiv fungerar på ett effektivt sätt är det nödvändigt att samla in relevanta uppgifter, från tillgängliga data, om genomförandet av de rättigheter som anges i detta direktiv. Sådana uppgifter omfattar, om möjligt, antalet ansökningar om rättshjälp i straffrättsliga förfaranden och förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder där den berörda medlemsstaten fungerat som utfärdande eller verkställande medlemsstat, det antal fall där rättshjälp har beviljats samt det antal fall där en begäran om rättshjälp har avslagits. Uppgifter om kostnaderna för att tillhandahålla misstänkta eller tilltalade personer och eftersökta personer rättshjälp bör också samlas in, i mån av möjlighet.
- (29) Detta direktiv bör tillämpas på misstänkta, tilltalade och eftersökta personer oavsett deras rättsliga ställning, medborgarskap eller nationalitet. Medlemsstaterna bör respektera och garantera de rättigheter som anges i detta direktiv utan någon diskriminering på grund av ras, hudfärg, kön, sexuell läggning, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationalitet, etniskt eller socialt ursprung, förmögenhet, funktionsnedsättning eller börd. Detta direktiv upprätthåller de grundläggande rättigheter och principer som erkänns i stadgan och Europakonventionen, inbegripet förbudet mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling, rätten till frihet och säkerhet, respekten för privatlivet och familjelivet, rätten till personlig integritet, barnets rättigheter, integrering av personer med funktionsnedsättning, rätten till ett effektivt rättsmedel och rätten till en rättvis rättegång, oskuldspresumtionen och rätten till försvar. Detta direktiv bör genomföras i enlighet med dessa rättigheter och principer.
- (30) I detta direktiv fastställs minimiregler. Medlemsstaterna bör kunna utvidga de rättigheter som fastställs i detta direktiv för att därigenom föreskriva en högre skyddsnivå. En sådan högre skyddsnivå bör inte utgöra något hinder för det ömsesidiga erkännande av rättsliga avgöranden som minimireglerna är avsedda att underlätta. Skyddsnivån som tillhandahålls av medlemsstaterna bör aldrig understiga de normer som anges i stadgan eller Europakonventionen, så som dessa tolkas av domstolen och Europadomstolen.
- (31) Eftersom målet för detta direktiv, nämligen att fastställa gemensamma minimiregler rörande misstänkta, tilltalade och eftersökta personers rätt till rättshjälp, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna utan snarare, på grund av åtgärdens omfattning och verkningar, kan uppnås bättre på unionsnivå, kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget). I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.

- (32) I enlighet med artiklarna 1 och 2 i protokoll nr 21 om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa, fogat till EU-fördraget och fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget), och utan att det påverkar tillämpningen av artikel 4 i det protokollet, deltar dessa medlemsstater inte i antagandet av detta direktiv, som inte är bindande för eller tillämpligt på dem.
- (33) I enlighet med artiklarna 1 och 2 i protokoll nr 22 om Danmarks ställning, fogat till EU-fördraget och EUF-fördraget, deltar Danmark inte i antagandet av detta direktiv, som inte är bindande för eller tillämpligt på Danmark.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Syfte

1. Detta direktiv föreskriver gemensamma minimiregler om rätt till rättshjälp för
  - a) misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden, och
  - b) eftersökta personer som är föremål för förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder enligt rambeslut 2002/584/RIF (nedan kallade *eftersökta personer*).
2. Detta direktiv kompletterar direktiven 2013/48/EU och (EU) 2016/800. Ingenting i detta direktiv ska tolkas som en begränsning av de rättigheter som föreskrivs i de direktiven.

Artikel 2

Tillämpningsområde

1. Detta direktiv tillämpas på misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden, som har rätt till tillgång till försvarare enligt direktiv 2013/48/EU, och som
  - a) är frihetsberövade,
  - b) enligt unionsrätten eller nationell rätt ska bistås av en försvarare, eller
  - c) måste eller tillåts närvara vid en utrednings- eller bevisupptagningsåtgärd som minst omfattar följande:
    - i) Vittneskonfrontationer.
    - ii) Konfrontationsförhör.
    - iii) Rekonstruktioner.
2. Detta direktiv tillämpas också, efter gripandet i den verkställande medlemsstaten, på eftersökta personer som har rätt till tillgång till försvarare enligt direktiv 2013/48/EU.
3. Detta direktiv tillämpas också, på samma villkor som anges i punkt 1, på personer som ursprungligen inte var misstänkta eller tilltalade men som blir misstänkta eller tilltalade under polisförhör eller förhör som genomförs av någon annan brottsbekämpande myndighet.
4. Utan att det påverkar rätten till en rättvis rättegång ska, när det gäller mindre förseelser,
  - a) om en medlemsstats lagstiftning föreskriver att en påföljd kan åläggas av en annan myndighet än en domstol med behörighet i brottmål och att en sådan påföljd kan överklagas eller hänskjutas till en sådan domstol, eller
  - b) om frihetsberövande inte kan utdömas som påföljd,

detta direktiv endast gälla förfaranden vid en domstol med behörighet i brottmål.

Detta direktiv tillämpas under alla omständigheter när ett beslut om häktning fattas, liksom under häktningstiden, i varje skede av förfarandet fram till dess att förfarandet avslutas.

Artikel 3

Definition

I detta direktiv avses med *rättshjälp* en medlemsstats finansiering av rättsligt bistånd från en försvarare för att möjliggöra att rätten till tillgång till en försvarare ska kunna utövas.

Artikel 4

Rättshjälp i straffrättsliga förfaranden

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta och tilltalade som saknar tillräckliga medel för att betala för bistånd från en försvarare har rätt till rättshjälp, när rättvisans intresse så fordrar.
2. Medlemsstaterna får utföra en ekonomisk prövning, en behovsprövning eller bådadera för att avgöra om rättshjälp ska beviljas i enlighet med punkt 1.
3. När en medlemsstat gör en ekonomisk prövning ska den beakta alla relevanta och objektiva faktorer, såsom den berörda personens inkomst, kapital och familjesituation, kostnaderna för bistånd från en försvarare samt levnadsstandarden i den medlemsstaten, för att avgöra huruvida, i enlighet med de tillämpliga kriterierna i den medlemsstaten, en misstänkt eller tilltalad saknar tillräckliga medel för att betala för bistånd från en försvarare.
4. När en medlemsstat gör en behovsprövning ska den beakta hur allvarligt brottet är, hur komplicerat ärendet är och hur sträng påföljd som kan förväntas i det enskilda fallet, för att avgöra huruvida det ligger i rättvisans intresse att rättshjälp beviljas. Under alla omständigheter ska behovskriteriet anses vara uppfyllt i följande situationer:
  - a) När en misstänkt eller tilltalad ställs inför en behörig domstol eller domare för beslut om häktning under alla skeden av förfarandet inom tillämpningsområdet för detta direktiv.
  - b) Under häktningstiden.
5. Medlemsstaterna ska se till att rättshjälp beviljas utan onödigt dröjsmål, dock senast före polisförhör, förhör av någon annan brottsbekämpande myndighet eller av en rättslig myndighet, eller före genomförandet av de utrednings- eller bevisupptagningsåtgärder som avses i artikel 2.1 c.
6. Rättshjälp ska beviljas endast för de straffrättsliga förfaranden där den berörda personen är misstänkt eller tilltalad för ett brott.

Artikel 5

Rättshjälp i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder

1. Den verkställande medlemsstaten ska se till att eftersökta personer har rätt till rättshjälp från det att de grips med anledning av en europeisk arresteringsorder fram till dess att överlämnande sker eller, fram till dess att beslutet att inte överlämna dem har fått laga kraft.
2. Den utfärdande medlemsstaten ska se till att eftersökta personer som är föremål för ett förfarande i samband med en europeisk arresteringsorder för lagföring och som utövar sin rätt att utse en försvarare i den utfärdande medlemsstaten för att bistå försvararen i den verkställande medlemsstaten i enlighet med artikel 10.4 och 10.5 i direktiv 2013/48/EU har rätt till rättshjälp i den utfärdande medlemsstaten vad avser ett sådant förfarande i den verkställande medlemsstaten, i den mån rättshjälp är nödvändig för att säkerställa den faktiska tillgången till rättslig prövning.
3. Rätten till rättshjälp enligt punkterna 1 och 2 får göras till föremål för en ekonomisk prövning i enlighet med artikel 4.3, som ska gälla i tillämpliga delar.

*Artikel 6***Beslut avseende beviljande av rättshjälp**

1. Beslut huruvida rättshjälp ska beviljas, liksom om förordnande av försvarare, ska fattas utan onödigt dröjsmål av en behörig myndighet. Medlemsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder för att se till att den behöriga myndigheten fattar sina beslut omsorgsfullt och att rätten till försvar respekteras.
2. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att se till att misstänkta, tilltalade och eftersökta personer skriftligen informeras om att deras ansökan om rättshjälp helt eller delvis har avslagits.

*Artikel 7***Kvaliteten på rättshjälp och fortbildning**

1. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder, även med avseende på finansieringen, för att se till att
  - a) det finns ett effektivt system för rättshjälp av tillräcklig kvalitet, och
  - b) de tjänster som utförs inom ramen för rättshjälp håller en kvalitet som är tillräcklig för att säkerställa ett rättvist förfarande, med vederbörlig hänsyn till juristkårens oberoende.
2. Medlemsstaterna ska se till att lämplig fortbildning anordnas för personal som är delaktig i beslutsfattandet om rättshjälp i straffrättsliga förfaranden och i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder.
3. Med vederbörlig hänsyn till juristkårens oberoende och till rollen för dem som är ansvariga för fortbildning av försvarare ska medlemsstaterna vidta lämpliga åtgärder för att främja tillhandahållandet av lämplig fortbildning för försvarare som tillhandahåller tjänster för rättshjälp.
4. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att se till att misstänkta, tilltalade och eftersökta personer har rätt att på begäran få den försvarare som de tilldelats ersatt, om de särskilda omständigheterna motiverar det.

*Artikel 8***Rättsmedel**

Medlemsstaterna ska se till att misstänkta, tilltalade och eftersökta personer har tillgång till ett effektivt rättsmedel enligt nationell rätt om rättigheterna enligt detta direktiv har åsidosatts.

*Artikel 9***Utsatta personer**

Medlemsstaterna ska säkerställa att hänsyn tas till utsatta misstänkta, tilltalades och eftersökta personers särskilda behov vid genomförandet av detta direktiv.

*Artikel 10***Tillhandahållande av uppgifter och rapportering**

1. Senast den 25 maj 2021 och därefter vart tredje år ska medlemsstaterna till kommissionen översända tillgängliga uppgifter som visar hur de rättigheter som fastställs i detta direktiv har genomförts.
2. Senast den 25 maj 2022 och därefter vart tredje år ska kommissionen lägga fram en rapport om genomförandet av detta direktiv för Europaparlamentet och rådet. I sin rapport ska kommissionen bedöma tillämpningen av detta direktiv när det gäller rätten till rättshjälp i straffrättsliga förfaranden och i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder.

*Artikel 11***Bevarande av skyddsnivån**

Ingenting i detta direktiv ska ses som en begränsning av eller ett avsteg från rättigheter och rättssäkerhetsgarantier som säkerställs enligt stadgan, Europakonventionen eller andra relevanta bestämmelser i internationell rätt eller i medlemsstaternas lagstiftning som erbjuder en högre skyddsnivå.

*Artikel 12***Införlivande**

1. Medlemsstaterna ska sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 25 maj 2019. De ska genast underrätta kommissionen om detta.

När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.

2. Medlemsstaterna ska till kommissionen överlämna texten till de bestämmelser i nationell rätt som de antar inom det område som omfattas av detta direktiv.

*Artikel 13***Ikraftträdande**

Detta direktiv träder i kraft den tjugonde dagen efter det att det har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

*Artikel 14***Adressater**

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna i enlighet med fördragen.

Utfärdat i Strasbourg den 26 oktober 2016.

På Europaparlamentets vägnar

M. SCHULZ

Ordförande

På rådets vägnar

I. LESAY

Ordförande

RÄTTELSER

Rättelse till Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1919 av den 26 oktober 2016 om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder

(Europeiska unionens officiella tidning L 297 av den 4 november 2016)

Sidan 7, artikel 10.1

I stället för: "den 25 maj 2021"

ska det stå: "den 5 maj 2021"

Sidan 7, artikel 10.2

I stället för: "den 25 maj 2022"

ska det stå: "den 5 maj 2022"

Sidan 8, artikel 12.1, första stycket

I stället för: "den 25 maj 2019"

ska det stå: "den 5 maj 2019"

Sammanfattning av promemorian Rätten till offentlig försvarare Genomförande av EU:s rättshjälpsdirektiv (Ds 2017:53)

I promemorian övervägs genomförandet i svensk rätt av Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1919 av den 26 oktober 2016 om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder (rättshjälpsdirektivet). Direktivet ska vara genomfört i medlemsstaterna senast den 5 maj 2019.

Rätten till rättshjälp enligt direktivet motsvaras i svensk rätt av rätten att få en offentlig försvarare. I promemorian görs bedömningen att svensk rätt redan i dag väsentligen tillgodoser direktivets krav på rätt till rättshjälp. För att fullt ut uppfylla kraven föreslås bl.a. följande.

Det tydliggörs i rättegångsbalken och lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare att en förundersökningsledares skyldighet att anmäla behov av en offentlig försvarare hos rätten ska fullgöras utan onödigt dröjsmål och innan förhör hålls med den misstänkte. Förundersökningsledaren ska även på motsvarande sätt göra en anmälan hos rätten om den misstänkte har framställt en begäran om att få en offentlig försvarare.

I rättegångsbalken förtydligas även att rättens prövning av en fråga om förordnande av en offentlig försvarare ska ske utan onödigt dröjsmål. Om en framställning görs inför förhör med den misstänkte, ska frågan om förordnande av en offentlig försvarare prövas innan förhöret hålls.

I promemorian görs bedömningen att det med anledning av direktivet bör införas en ordning för förordnande av offentlig försvarare utanför domstolens kontors- och beredskapstid, dvs. huvudsakligen under kvällar och nätter. Det föreslås att det, i stället för inrättandet av en jour eller beredskap för domstolarna under sådan tid, i rättegångsbalken ska införas en reglering som ger åklagaren rätt att, under vissa förutsättningar, interimistiskt förordna en offentlig försvarare för en gripen eller anhållen misstänkt. Åklagarens beslut ska sedan snarast överlämnas till rätten för sedvanlig prövning av försvararfrågan.

När det gäller personer som eftersöks i Sverige enligt en europeisk eller nordisk arresteringsorder klargörs att rätten till biträde av en offentlig försvarare gäller fram till dess att överlämnandet sker, dvs. även i tiden efter det att ett beslut om beviljande av överlämnande har fått laga kraft.

Författningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

Promemorians lagförslag

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om rättegångsbalken att 21 kap. 4 § och 23 kap. 5 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 kap.

4 §

Offentlig försvarare förordnas av rätten; *har rätten* skilt saken från sig, *äge* den, till dess talan av den misstänkte fullföljts eller tiden för sådan talan *utgått*, förordna försvarare att biträda honom i högre rätt.

Fråga om förordnande av offentlig försvarare *skall upptagas, då framställning därom göres* eller rätten *eljest finner anledning därtill.*

Offentlig försvarare förordnas av rätten. *Om rätten har skilt saken från sig, får* den, till dess talan av den misstänkte fullföljts eller tiden för sådan talan *gått ut*, förordna försvarare att biträda honom *eller henne* i högre rätt.

Frågan om förordnande av offentlig försvarare *ska prövas utan onödigt dröjsmål när en framställning görs* eller rätten *annars anser att det finns anledning till det. Om en framställning görs inför förhör med den misstänkte, ska frågan om förordnande av offentlig försvarare prövas innan förhöret hålls.*

Åklagaren får, i avvaktan på rättens beslut, förordna offentlig försvarare för en gripen eller anhållen misstänkt som har ett brådskande behov av försvarare. Beslutet ska snarast överlämnas till rätten för prövning.

23 kap.

5 §²

Ska enligt 21 kap. 3 a eller 3 b § *en offentlig försvarare utses* för den misstänkte eller den tidigare tilltalade, ska under-

Om den misstänkte begär att få en offentlig försvarare eller en sådan enligt 21 kap. 3 a eller 3 b § ska utses för den misstänkte eller

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1919 av den 26 oktober 2016 om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder (EUT L 297, 4.11.2016, s. 1, Celex 32016L1919), rättat genom EUT L 91, 5.4.2017, s. 40.

² Senaste lydelse 2012:659.

sökningsledaren göra anmälan om det hos rätten. Undersökningsledaren ska också göra anmälan hos rätten, om målsäganden begär att få ett målsägandebiträde eller om det annars finns anledning att förordna ett sådant biträde.

den tidigare tilltalade, ska undersökningsledaren *utan onödigt dröjsmål och innan förhör hålls med den misstänkte* göra en anmälan om det hos rätten. Undersökningsledaren ska också göra *en* anmälan hos rätten, om målsäganden begär att få ett målsägandebiträde eller om det annars finns anledning att förordna ett sådant biträde.

Om det inte pågår någon förundersökning ska anmälan enligt första stycket göras av åklagaren.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs³ i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare att 24 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

För en misstänkt som inte har fyllt arton år ska en offentlig försvarare förordnas, om det inte är uppenbart att han eller hon saknar behov av försvarare. När en offentlig försvarare ska förordnas, ska undersökningsledaren anmäla det hos rätten.

24 §⁴

För en misstänkt som inte har fyllt arton år ska en offentlig försvarare förordnas, om det inte är uppenbart att han eller hon saknar behov av försvarare. När en offentlig försvarare *begärs eller* ska förordnas, ska undersökningsledaren *utan onödigt dröjsmål och innan förhör hålls med den misstänkte* anmäla det hos rätten.

För en tidigare tilltalad gäller 21 kap. 3 b § och 23 kap. 5 § rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

³ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1919 av den 26 oktober 2016 om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder (EUT L 297, 4.11.2016, s. 1, Celex 32016L1919), rättat genom EUT L 91, 5.4.2017, s. 40.

⁴ Senaste lydelse 2012:658.

Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs⁵ i fråga om lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder att 4 kap. 8 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

8 §

En offentlig försvarare *skall* förordnas för den eftersökte om han eller hon begär det, är under arton år eller i annat fall bedöms vara i behov av en försvarare.

En offentlig försvarare *ska* förordnas för den eftersökte om han eller hon begär det, är under arton år eller i annat fall bedöms vara i behov av en försvarare.

Om ett överlämnande beviljas har den eftersökte rätt till biträde av en offentlig försvarare fram till dess att överlämnandet sker.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

⁵ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1919 av den 26 oktober 2016 om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder (EUT L 297, 4.11.2016, s. 1, Celex 32016L1919), rättat genom EUT L 91, 5.4.2017, s. 40.

Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder

Härigenom föreskrivs⁶ i fråga om lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder att 3 kap. 4 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

En offentlig försvarare ska förordnas om den eftersökte begär det, är under arton år eller i övrigt bedöms vara i behov av en försvarare.

En offentlig försvarare ska förordnas om den eftersökte begär det, är under arton år eller i övrigt bedöms vara i behov av en försvarare.

Om ett överlämnande beviljas har den eftersökte rätt till biträde av en offentlig försvarare fram till dess att överlämnandet sker.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2019.

⁶ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/1919 av den 26 oktober 2016 om rättshjälp för misstänkta och tilltalade i straffrättsliga förfaranden och för eftersökta personer i förfaranden i samband med en europeisk arresteringsorder (EUT L 297, 4.11.2016, s. 1, Celex 32016L1919), rättat genom EUT L 91, 5.4.2017, s. 40.

Efter remiss har yttranden över promemorian Rätten till offentlig försvarare Genomförande av EU:s rättshjälpsdirektiv (Ds 2017:53) lämnats av Riksdagens ombudsmän (JO), Svea hovrätt, Attunda tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Östersunds tingsrätt, Umeå tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Kustbevakningen, Barnombudsmannen, Tullverket, Lunds universitet (Juridiska fakulteten), Uppsala universitet (Juridiska fakulteten), Sveriges advokatsamfund och Saco-S.

Sveriges Domareförbund, Offentliganställdas förhandlingsråd (OFR/S, P, O) och Seko, Service- och kommunikationsfacket har beretts tillfälle att yttra sig, men har inte hörts av.

Sammanfattning av betänkandet Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52)

En åklagare ska interimistiskt kunna förordna offentlig försvarare för anhållen person om det annars finns risk för att utredningen onödigt fördröjs. Regeln får framför allt betydelse på kvällar och helger.

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken

dels att 25 kap. ska upphöra att gälla,

dels att 1 kap. 3 b §, 21 kap. 4 §, 24 kap. 1 §, 3 §, 5 a §, 17 §, 18 §, 20 §, 21 § och 22 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas ett nytt kapitel, 25 kap. och nya paragrafer, 24 kap. 4 a §, 4 b §, 5 b § och 13 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

-----
21 kap.

4 §

Offentlig försvarare förordnas av rätten; *har rätten* skilt saken från sig, *äge* den, till dess talan av den misstänkte fullföljts eller tiden för sådan talan *utgått*, förordna försvarare att biträda honom i högre rätt.

Fråga om förordnande av offentlig försvarare *skall upptagas*, *då* framställning *därom göres* eller rätten *eljest finner* anledning *därtill*.

Offentlig försvarare förordnas av rätten. *Om rätten har* skilt saken från sig, *får* den, till dess talan av den misstänkte fullföljts eller tiden för sådan talan *gått ut*, förordna försvarare att biträda honom *eller henne* i högre rätt.

Fråga om förordnande av offentlig försvarare *ska tas upp när en framställning görs* eller rätten *annars anser att det finns anledning till det*.

Om det finns risk för att en utredning onödigt fördröjs får åklagare, i avvaktan på rättens beslut, förordna offentlig försvarare för en misstänkt som är gripen eller anhållen. Beslutet ska snarast överlämnas till rätten för prövning.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över betänkandet Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52) lämnats av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Södertörns tingsrätt, Uppsala tingsrätt, Norrköpings tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Malmö tingsrätt, Umeå tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Lunds universitet (Juridiska fakulteten), Göteborgs universitet (Samhällsvetenskapliga fakulteten), Stockholms universitet (Juridiska fakulteten), Borlänge kommun, Degerfors kommun, Eskilstuna kommun, Fagersta kommun, Falkenbergs kommun, Huddinge kommun, Jönköpings kommun, Kalmar kommun, Karlstads kommun, Malmö kommun, Skellefteå kommun, Stockholms kommun, Södertälje kommun, Ystads kommun, Åre kommun, Örnsköldsviks kommun, UNICEF Sverige, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges advokatsamfund och Nämndemännens Riksförbund.

Gotlands kommun, Gävle kommun, Göteborgs kommun, Kalix kommun, Linköpings kommun, Lunds kommun, Mölndals kommun, Nyköpings kommun, Ronneby kommun, Tidaholms kommun, Uppsala kommun, Vänersborgs kommun, Örebro kommun, Svenska Röda Korset, Rädda Barnen, Barnens Rätt I Samhället (BRIS), Sveriges Domareförbund, KRIS – Kriminellas Revansch I Samhället, Buff Sverige och Barnrättsbyrån har beretts tillfälle att yttra sig, men har inte hörts av.

Yttranden har också inkommit från en häktespräst, Civil Rights Defenders och Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare.